

VYTVÁŘENÍ ÚSES NA OSOBLAŽSKU – OD STUDIE K REALIZACI

Ing. Radim JAROŠEK

*Agentura ochrany přírody a krajiny ČR, středisko Ostrava, Trocnovská 2,
702 00 Ostrava, radim.jarosek@nature.cz*

ABSTRAKT

Na Osoblažsku (Moravskoslezský kraj) probíhá již několik let realizace prvků územního systému ekologické stability. Na naše poměry jsou realizace navrženy, ale, což je podstatné, i prováděny nezvykle komplexně. Příznivá situace je výsledkem aktivního přístupu více stran - Agentury ochrany přírody ČR, střediska Ostrava, Pozemkového úřadu v Bruntále, realizační firmy Ekoservis Jeseníky, zásadní je také vstřícný postoj vlastníků a uživatelů pozemků. Realizacím předcházelo zpracování komplexních krajinářských studií a pozemkových úprav. Opatření jsou hrazena z prostředků Pozemkového úřadu a prostřednictvím Programu péče o krajinu.

Jedním z území, které AOPK ČR, středisko Ostrava zařadilo mezi prioritní v „Koncepci krajinotvorných programů“, bylo Osoblažsko. Důvodem výběru tohoto území byl nejen současný stav, ale i potenciální možnosti.

Osoblažsko (Osoblažský výběžek) se nachází v severozápadní části Moravskoslezského kraje na hranici s Polskem. Území má rozlohu přes 100 km², jde o mírně zvlněnou krajinu – jižní část je členitější s vyšším zastoupením lesů, dále k severu je reliéf méně členitý až rovinatý.

V 19. století bylo území poměrně hustě osídleno především německým obyvatelstvem. Po odsunu Němců došlo k výrazným změnám charakteru osídlení – hustota obyvatelstva poklesla a některé menší vesnice dokonce zanikly.

Osoblažsko se pro své výhodné půdní a klimatické poměry nazývá „Slezská Haná“. Je to zemědělská krajina řepařského výrobního typu, pěstují se zde obiloviny a cukrovka, v posledních letech stále častěji řepka.

Důležitou součástí zdejší krajiny je mimolesní zeleň – dřevinami zarostlé meze, solitérní stromy v polích, aleje podél polních cest i silnic. Pro celkový stav území, jeho ekologickou stabilitu i estetické hodnoty má právě struktura a diverzita mimolesní zeleně zásadní význam.

Prvním krokem pro naplňování výše uvedené koncepce bylo zpracování komplexní krajinářské studie pro severní, více agrární část Osoblažska s názvem „Obnova ekologické stability krajiny na Osoblažsku (severní část)“. Zpracovatelem byl RNDr. Leo Bureš – Ekoservis. Studie byla financována z Programu péče o krajinu v r. 2004.

Souběžně s tím jsme vstoupili do jednání s Pozemkovým úřadem v Bruntále. Důvody byly dva – jednak informovat o připravovaných aktivitách včetně zpracovávané studie a jednak vzájemně koordinovat postup prací, neboť pozemkový úřad je zadavatelem pozemkových úprav a rovněž financoval realizaci několika prvků ÚSES. Spolupráce se ukázala jako užitečná i v následujících letech, kdy jsme přistoupili k dokončení přípravných prací na studijní úrovni zpracováním druhé, navazující studie „Jižní část Osoblažského výběžku – obnova ekologické stability krajiny a zvýšení její diverzity“. Bylo tak pokryto celé území Osoblažska. Studie byly využívány pro následný výběr lokalit k realizaci ale i,

což je velmi důležité, jako odborný podklad pro zpracování komplexních pozemkových úprav. V průběhu zpracování a po dokončení byly studie prezentovány na seminářích určených pro zástupce obcí, vybrané uživatele pozemků a další zájemce. Obcím byly studie poskytnuty pro vlastní využití např. pro tvorbu územních plánů.

Jak bylo uvedeno výše mezitím již probíhaly i samotné výsadby ÚSES dle pozemkových úprav financované ze zdrojů MZe prostřednictvím pozemkového úřadu.

V roce 2004 se do realizací zapojila i AOPK ČR, středisko Ostrava a od tohoto roku probíhají výsadby prvků ÚSES již každoročně.

Jejich lokalizace vychází ze zpracovaných studií a z pozemkových úprav s tím, že je zapotřebí vyzdvihnout zájem některých zemědělských subjektů – vlastníků a zároveň uživatelů pozemků – poskytnout dostatečné plochy pro výsadby. Dalším pozitivem je zájem některých obcí i občanských sdružení. Souhrou těchto příznivých faktorů se pozvolna daří uvádět návrhy v život.

Výsadby interakčních prvků a lokálních biokoridorů mají v daných lokalitách již svůj osvědčený postup. Prvky jsou zakládány po geodetickém vyměření pozemku a jeho zatrávnění do drátěných oplocenek v šíři do 15 m a v různých délkách (řádově stovky metrů) s průchody pro zvěř a průjezd zemědělské mechanizace. Na jaře či na podzim pak probíhá výsadba, která je zakládána lesnickým způsobem. Dřeviny jsou vysazovány přibližně ve sponu 120x120 cm, nepravidelně, nikoliv řádcích, v daném druhovém poměru. Po obvodu pásu jsou vysazovány keře (porostní plášť), vnitřní část biokoridoru tvoří kosterní dřeviny (stromy). Druhové složení odpovídá místním stanovištním podmínkám. Každá sazenice je opatřena vyznačovacím kolíkem a po výsadbě je provedena zálivka. Od provádění následné péče bylo po několika prvních letech ustoupeno. Důvodem byl již poměrně značný rozsah výsadeb neumožňující financovat tyto práce. Především ale pro to, že v poměrně náročných podmínkách rozsáhlých lánů, kde výsadby probíhají (jde o výsušné a větrné lokality) se ukázalo, že bylinný porost kolem dřevin vytváří vhodné mikroklimatické podmínky pro sazenice. Samozřejmě že se rovněž počítá s úhynem dřevin – počáteční spon je však natolik hustý, že jejich redukce je jen ku prospěchu. I tak bude muset být u některých starších výsadeb provedena prořezávka přehuštěných částí porostu.

Zároveň s vytvářením prvků ÚSES se realizují i výsadby alejí kolem polních cest – ovocnými i neovocnými listnatými dřevinami – které doplňují strukturu mimolesní zeleně.

Celkem bylo v l. 2004–2010 investováno z Programu péče o krajinu do založení prvků ÚSES (interakčních prvků a lokálních biokoridorů) 4 953 709 Kč a jejich celková délka dnes činí 7,25 km a do výsadeb alejí 830 671 Kč v délce přes 2 km.

ZÁVĚRY

Za důležitou považujeme spolupráci s pozemkovými úřady a obcemi při vytváření podmínek pro realizaci – především formou spolupráce na pozemkových úpravách a územních plánech. Dále se nám osvědčilo komplexní zpracování odborné krajinářské studie, která zhodnotila celé území. Zásadní význam spatřujeme ve vstřícném přístupu některých majitelů pozemků, bez nichž by samozřejmě k realizaci těchto již poměrně rozsáhlých akcí nemohlo dojít.

I přesto, že lze v některých katastrech hovořit o krajinotvorbě (její výsledky se ukáží až v dalších letech, jak budou výsadby odrůstat) je celkový rozsah pořád relativně malý a jednotlivé prvky na sebe ve větším měřítku ještě dostatečně nenavazují. Je nutno rovněž zmínit, že ne všude byly výsadby z různých důvodů zcela úspěšné – faktorů může být více

např. nedostatečná zkušenost, zanedbání péče o oplocenky a tím poškození zvěří, klimatické podmínky apod.

Naším záměrem je spolu s pokračováním výsadeb rovněž provést zhodnocení jejich přínosu pro biotu. I to je výhled pro další období naší činnosti na Osoblažsku.

Výsadby krajinných prvků na Osoblažsku (1997-2010)

- sídlo
- hranice katastrálního území
- státní hranice s Polskem
- krajinný prvek ze zdrojů MŽP
- krajinný prvek ze zdrojů MZE

